

NAZIVI ZA RODBINU I SVOJTU U BOSNI I HERCEGOVINI

Alija Nametak

Kao što je već naglašavano i prije, u prijevodima sa stranih jezika često se griješi u određivanju točnog termina za izvjesnu riječ kojeg bilo evropskog jezika, u kojem ta riječ obuhvaća naša dva razna pojma. Nejedamput smo naišli u prijevodu izraz *punica* ili *tašta*, gdje je trebalo da stoji *svekrva*, i obratno, a ni mnogi naš i bolji pisac ne zna razlikovati *zaovu* od *jetrve* i slično. Nismo li isto tako na filmskom platnu pročitali nekad *djever* mjesto *svák*? (Ovo se kod filma može donekle opravdati, jer prevodioci često ne poznaju čitav scenario, po kojemu je film pravljen i tko je šta kome u filmu.)

I kao što je prof. Mate Hraste u članku »Nazivi za rodbinu i svojtu«¹ spomenuo postojanje talijanskih naziva za rodbinu i svojtu u krajevima Hrvatske, koji su tijekom prošlosti bili pod jačim utjecajem Italije i talijanske kulture, tako i u Bosni i Hercegovini ima za rodbinu i svojtu dosta naziva turskog porijekla, bilo sačuvanih u originalnom bilo u hibridnom obliku s našim završecima. Ti nazivi su tu, oni postoje u svagdašnjem narodnom govoru, oni su česti u narodnim pjesmama i pripovijetkama, oni se nalaze i u književnim djelima pisaca muslimana (i ne samo muslimana) starije generacije iz Bosne, a ponekad se jave i kod suvremenih bosanskih pisaca. Ponekad nisu pobliže objašnjeni ni u samom tekstu ni u obligatnom rječniku »turskih i manje poznatih riječi« na kraju knjige, a kako ni sva literatura o ovom predmetu nije u posljednje vrijeme spomenuta, koristio sam se i njom kao podsjetnikom, iako neki rodbinski i svojbinski nazivi nisu ni u tim člancima² spomenuti.

Svakako je bolje u književnim djelima upotrebljavati književne riječi, a provincijalizmima se utjecati, samo kad nemamo dobre književne riječi za izvjesni pojam, ali je ipak potrebno i znati, kako čitav jedan milijun i više pripadnika našega naroda na svoj način zove svoju rodbinu. To su nekad istovetni nazivi kao i u drugim hrvatskim krajevima, koji su svojina književnog jezika, nekad su takvi, da ih ne ćemo unositi u književna djela, jer imamo mjesto njih dobre narodne nazive, ali je potrebno truditi se, da

¹ »Jezik«, godina V., broj 1., str. 1.—4.

² »Rod, rodbina, svojta« — napisao Ivan Klarić-Livnjak, »Školski vjesnik«, stručni list Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu, godina I., 1894., str. 413.—416.

»I opet rod, rodbina, svojta« — napisali Marko Mutić i Ivan Martinović, »Školski vjesnik«, godina I., str. 631.—635. Ovo su zapravo dva članka o istom predmetu i pod jednim naslovom. Jedan je napisao Marko Mutić, upravitelj narodne osnovne škole u Bišću, a drugi je pod naslovom »Rodbinski nazivi« objavljen u 27. broju zagrebačkog pedagoškog lista »Napretka« iste godine i odatle pretiskan.

-p. »Naši rodbinski nazivi«, »Bošnjak«, kalendar za godinu 1905., Sarajevo 1904., str. 69.—70. U članku su i prijevodi naziva na njemački jezik.

»Rodbinski nazivi u Herceg-Bosni« — pobilježio Ivan Zovko, ZNŽOJS, Zagreb 1902., VII. knjiga, str. 369.—381.

saznamo, šta znače, jer ćemo neke od njih uzalud tražiti u Akademijinu Rječniku, i kod Vuka, Broz-Ivekovića, Kangrgje-Ristića ili Benešića.

Istovetne nazive ne ćemo ni spominjati, ali odmah da na početku rekнем, da u Bosni i Hercegovini i ona djeca, koja govore ikavski, kao i ona ijekavska, zovu djeda najčešće *dédōm*: *dédo*, *dédē*, *dédi*, *dédu*, *dédo*, *dédi*, *dédōm*. Čuju se i oblici u vokativu: *dide* i *djede*, ali rjeđe.

Bāba za očevu ili materinu mater također je rjeđi naziv. Češće se čuje, a gotovo bih rekao kod muslimana isključivo: *nēna* (u Hercegovini), *nāna* (u Bosni), vok. *nāno* (općenito) ili *nāne* (Jajce, Šuica, Livno, Duvno). *Baba* je žena, obično starija, koja novorođenčetu »ureže« pupak. *Bāka* je uopće starija žena, a govori se ponegdje i *bika* (Gradačac i Posavina).

Moga oca brat meni je *ádže* (u Hercegovini), *amidža* (u Bosni), a njegova djeca su meni *amidžići* ili *amidžićne*. Ako tko ima više stričeva, onda i u Hercegovini zove jednoga, obično starijega, *amidžom*, a mladega *adžom*. Od mila mu se rekne i *ādža*. Ja i moja braća smo svome amidži (stricu) bratići, a moje sestre su mu bratićne. Čuju se i izrazi *sinōvac* i *sinōvica*, ali rjeđe. Postojalo je u Mostaru donedavna i muslimansko prezime *Sinóvčević*, što je dokaz, da je i ovaj narodni izraz bio živ među muslimanima. *Amidžina* žena je meni *strīna* (u Hercegovini), *amidžinca* (u Bosni). Mojoj strini (*amidžinci*) ja sam *djeverović*, a moje sestre *djeverovićne*.

Moje matere brat je meni, mojoj braći i sestrama *dāidža* ili *dājdzā* (hip. *dājo*, *dājko*; u Titogradu se djedu po materi rekne *bābo dājkov*). *Daidžina* žena je *dainica* (u Hercegovini), *dājdzinica* (u Bosni). Njihova su djeca meni, mojoj braći i sestrama *dājdzīci* i *dājdzīčne*. Klarić, u navođenju rodbine, spominje: »*daidžić* (u našem jeziku nema pravog naziva, premda bi se moglo reći *ujaković*)«. Ja sam svome *daidži* sestrić, a moja sestra mu je sestrićna, a mojoj *dainici* sam *zaović*, a moja sestra *zaovićna*.

Sestra moga oca meni je, mojoj braći i sestrama *hāla* (u Hercegovini) ili *tētka* (u Bosni), a njezin muž je *tétak* (i u Bosni i u Hercegovini). Njihova djeca su mi *hālići*, odnosno *hālićne* (u H.), *tētići* i *tētićne* (u B.). Ja i moja braća i sestre svojoj smo hali (odnosno tetki — očevoj sestri) bratići i bratićne, a tetku bismo trebali biti *šurići ili *šurjakovići, ali takve nazive nisam nikad čuo.

Sestra moje matere meni je *tētka*, njezin muž *tétak*, a njihova djeca su mi *tētići* i *tētićne*. Tetki smo ja i moja braća i sestre *sestrići* i *sestrićne*, a tetku, materine sestre mužu, mi smo *svāstići* i *svāstićne*.

Ako moja žena ima udatu sestru ili više udatih sestara (to su moje *svāsti*, u H., ili *balduze*, u B.), njihovi muževi su meni *badžānaci* (u Hercegovini), odnosno *badžānci* (u Bosni). Djeca mojih *badžānaka* nemaju *tazbinskog* naziva po ocu, nego po materi: oni su moji *svāstići*, odnosno *svāstićne*. Ovo je ista stvar, koja je u prethodnom odlomku spomenuta, samo gledana iz drugog položaja. Tamo gledam za jedno koljeno stariji rod, ovdje za

jedno koljeno mlađu tazbinu. (Ne krije li se u nazivima *svastić* i *svastična* neki relikv matrijarhata ili čak grupnog braka?)

Anonimni -p. u »Bošnjaku«, kalendaru za godinu 1905., razlikuje *svást* od *svástikē* po tome, što je *svast* ūdātā sestra moje žene, dok je *svastika* neudata. U narodu je općenitiji naziv *svast*, a riječ *svastika*, rekao bih, da je došla iz književnosti u narod. Uz izraz *svastika* donosi i uvriježeni turcizam u Bosni *balduza* (koji ne upotrebljavaju hercegovački muslimani).

Otac moje žene meni je *púnac*, a njegova žena *púnica*. U nekim krajevima Bosne, posebno u Bosanskoj Krajini, mjesto izraza *punac* upotrebljava se turcizam *babàluk*, a mjesto *punice* *bàba*. U tom kraju *punica* nije mati moje žene, nego ženina mi sestra. Tako tamo može čovjek imati istodobno i po nekoliko »punica«.

U Bosni, osobito u Sarajevu, živ je turcizam *kàin* za ženina brata, a u Hercegovini je živ izraz *šúra*. *Kain*, *kajn* ili *kajin* u turskom jeziku znači »onaj, koji drži nečije mjesto, koji je na mjestu nekoga«, na pr. na mjestu brata, oca i t. d. Upotrebljava se uz imenicu, koja označuje nekog člana roda, a s njim u zajednici označava člana tazbine. Na pr. *kain-ata*, (*ata*, t., otac) ili *kain-peder* (*peder*, perz., otac) = *punac*, t. j. onaj, koji je na mjestu oca (ispoređi francuski: *beau-père* = *punac* ili *svekar*), *kain-ana* ili *kain-valide* = *punica* (franc. *belle-mère* = *punica* i *svekrva*).

Žene dvojice braće jedna su drugoj *jétrva*, a njihova im djeca nisu jetrvići nego *djèverovići*, odnosno *djèverične* i *djèverovične*.

Moja žena je mojoj braći, sestrama i roditeljima *nèvjesta* (u gradu) ili *snàha* (na selu), a moje sestre mojoj ženi *zàove*. Mojoj ženi su djeca moje sestre *zàovići* i *zàovične*.

»Polubrat mi je sin moje maćehe, koga je ona rodila kao supruga moga oca, a polusestra mi je njezina kći, rođena u mojoj kući. Polubrat mi je i sin, koga je moja mati rodila u kući očuha moga, a tamo rođena njena kći jest moja polusestra«, veli Martinović u naprijed spomenutom članku. Iako su i u Bosni i Hercegovini živi u narodu ovi nazivi *polùbrat* i *polùsestra*, češće se čuje: »Ovo mi je brat po ocu, ili brat po materi, ili sestra po ocu, po materi.«

TAČKA I ZAREZ KAO NAZIVI ZA INTERPUNKCIJU

Pavle Rogić

Pravopisna komisija za izradu jedinstvenog pravopisa na cijelom području hrvatskosrpskog jezika završila je svoj posao, i formulacije novog pravopisa upućuju se sada naučnim, književnim i prosvjetnim ustanovama, da njihovi članovi o njima dadu svoje mišljenje. Tekst novih pravopisnih pravila, koji će se štampati u Zagrebu latinicom i ijekavskim izgovorom, a